

Міністерство освіти і науки України

**Модельна навчальна програма курсу
«Критичний аналіз тексту. Профільна середня освіта.
Основний / поглиблений рівень»
для закладів загальної середньої освіти**

(Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН від 28.08.2025 № 1192))

Автор: Тарас Ткачук

*Програма створена в рамках проєкту «Зміст»
Міжнародного благодійного фонду savED
за підтримки фінської Міжнародної неурядової організації Finn Church Aid*

2025

Вступна частина

Модельна навчальна програма курсу «Критичний аналіз тексту. Профільна середня освіта. Основний / поглиблений рівень» створена з метою реалізації компетентнісного потенціалу, мети й завдань мовно-літературної освітньої галузі та призначена для викладання в 10-12 класах профільної середньої освіти (далі - Програма).

Курс «Критичний аналіз тексту» реалізується за умови його вибору учнівством та закладом освіти і може викладатися як у межах передбаченої кількості навчальних годин для вивчення обов'язкових освітніх компонентів за обраним профілем навчання, так і за рахунок навчальних годин для вибіркових освітніх компонентів, що фінансуються з державного бюджету.

Програма створена в рамках проєкту «Зміст» Міжнародного благодійного фонду savED за підтримки фінської Міжнародної неурядової організації Finn Church Aid.

Програма розроблена на основі Державного стандарту профільної середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2024 № 851) і вона:

- ґрунтується на визначених стандартом ціннісних орієнтирах (пункт 4 Державного стандарту);
- охоплює формування наскрізних у всіх ключових компетентностях умінь (пункт 10 Державного стандарту);
- передбачає реалізацію вимог до обов'язкових результатів навчання в мовно-літературній освітній галузі (додаток № 2 до Державного стандарту);
- орієнтується на компетентнісний потенціал мовно-літературної галузі (додаток № 1 до Державного стандарту);
- урахує наступність між циклами навчання на рівнях базової та профільної середньої освіти.

Програма реалізує частину обов'язкових результатів навчання в межах мовно-літературної освітньої галузі, доповнюючи обов'язкові результати навчання модельних навчальних програм обов'язкових освітніх компонентів («Інтегрований мовно-літературний курс. 10-12 класи. Основний рівень» / «Українська мова. 10-12 класи. Основний рівень» / «Українська мова. 10-12 класи. Поглиблений рівень»).

Основою для формулювання очікуваних результатів навчання в Програмі є обов'язкові результати навчання (орієнтири для оцінювання) поглибленого рівня мовно-літературної освітньої галузі, що визначають профіль, та обов'язкові результати (орієнтири для оцінювання) основного рівня цієї галузі.

Програма є основою для створення навчальних програм як основного, так і поглибленого рівнів, із відповідною корекцією орієнтирів для оцінювання, змісту, обсягів навчального часу, способів формування компетентностей і рівнів складності навчального матеріалу.

Метою курсу «Критичний аналіз тексту» є розвиток умінь учнів критично осмислювати тексти, формувати власну позицію та здійснювати оцінювання інформації, водночас сприяючи досягненню результатів навчання й формуванню ключових компетентностей у межах мовно-літературної галузі з урахуванням ціннісних орієнтирів і наступності між освітніми циклами.

Основними завданнями викладання курсу «Критичний аналіз тексту» є:

- сформувати вміння виокремлювати та пояснювати аргументи, наведені автором, та висловлювати свої аргументи й висновки щодо обраного тексту;
- розвивати вміння аналізувати, інтерпретувати та критично оцінювати інформацію в текстах різних видів, зокрема інформаційних та художніх текстах класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжної), медіатекстах з метою використання інформації для збагачення власного досвіду й духовного розвитку;
- спонукати учнівство критично та системно мислити, оцінювати будь-яку інформацію, працювати з різними джерелами інформації, розуміти важливість різнобічного трактування проблем минулого, сучасного та майбутнього.

Основними принципами, на яких ґрунтується Програма, є:

- компетентнісний підхід – основою для Програми є досягнення компетентностей, передбачених Державним стандартом у мовно-літературній галузі;
- урахування вікових й індивідуальних особливостей розвитку й потреб школярів – відбувається через послідовне поглиблене вивчення тем та здобуття відповідних компетентностей, можливості ліквідувати освітні розриви чи освітні втрати в повторюваних темах;
- забезпечення просування індивідуальними освітніми траєкторіями – програма може варіюватися за рішенням учительства, ураховуючи конкретну ситуацію в класі та потреби учнів.

Структура Програми включає один блок (75 годин) послідовного навчання в першому або другому семестрі і складається із чотирьох тем, які завершуються підсумковою проєктною роботою. Оскільки курс «Критичний аналіз тексту» є вибіркоvim, його вивчення може бути реалізовано на будь-якому з трьох років навчання профільної середньої освіти (10, 11 або 12 клас).

Особливість організації освітнього процесу за Програмою полягає в тому, що послідовність вивчення тем вчитель / вчителька може варіювати на свій розсуд в межах одного блоку навчання. Учителство вільне у виборі прикладів, джерел, особистостей чи акцентів на певних етапах у темах, оскільки головним є досягнення компетентностей учнівства. Автор пропонує звернути увагу на послідовність розгортання тем, що передбачають поетапне знайомство з інструментами та способами роботи з текстами різних стилів та жанрів. Види навчальної діяльності є орієнтовними та залежатимуть від індивідуального вибору вчителя / вчительки. Окрім цього, вказуємо основні терміни, якими потрібно оперувати під час навчання за цією програмою:

- **Критичне мислення** – це система суджень, яка дає змогу аналізувати усні та письмові тексти в такий спосіб, щоб на її підставі ухвалювати раціональні рішення. У широкому розумінні – це здатність, яка допомагає знаходити істину.

- **Критичний аналіз** передбачає аналіз аргументів та доказів будь-якого тексту (усного, письмового, медіатексту тощо) та формування власних висновків на основі зробленого аналізу. Уміння критично сприймати й оцінювати інформацію є важливим не лише в навчальній, науковій діяльності, але й у повсякденному житті.

Способи реалізації Програми полягають у залученні учнів до активної взаємодії з текстами, розвитку навичок критичного мислення, формуванні власної позиції та здатності до аргументованого судження. Зміст Програми можна опанувати через різноманітні формати навчальної діяльності – індивідуальну, парну та групову роботу; дискусії; аналіз кейсів; створення проєктів; дебати; рефлексивне письмо та презентації учнівських висновків. Особливу увагу приділено роботі з автентичними текстами різних типів (публіцистичних, художніх, інформаційних, візуальних тощо), що сприяє розвитку навичок аналітичного читання й інтерпретації.

Основними шляхами реалізації Програми є:

визначення проблеми, формування запитань – учні формують запитання до тексту, окреслюють основну проблему, виявляють підтексти, суперечності та недовомовленості;

аналіз, порівняння, синтез, оцінювання інформації з будь-яких джерел – здобувачі освіти навчаються працювати з різними видами джерел, структурувати, класифікувати та узагальнювати інформацію для подальшого аналізу;

пошук позатекстової інформації – учні здійснюють самостійний пошук контекстуальних матеріалів, що поглиблюють розуміння тематики тексту (історичний, соціальний, культурний, політичний контексти);

оцінювання інформації з різних боків, пошук альтернативних трактувань – аналізуються різні точки зору, версії тлумачення, перспективи (автора, читача, медіа тощо), що сприяє розвитку критичної гнучкості мислення;

формулювання аргументів та висновків на основі власних суджень – учні тренуються будувати логічні, доказові висловлювання, обґрунтовувати свою позицію, узагальнювати висновки на основі аналізу тексту й власного досвіду.

Такий підхід дозволяє створити умови для особистісно значущого й осмисленого навчання, що формує ключові компетентності, критичне мислення та ціннісне ставлення до інформації.

Основна частина

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст курсу	Види навчальної діяльності
<i>I. Етапи роботи з текстом для критичного оцінювання</i>		
Окреслює та підтверджує аргументами свою позицію щодо прочитаного тексту чи кількох текстів (зокрема медіатекстів) за тематикою обраного профілю або художніх текстів (медіатекстів), множинних та/або неструктурованих текстів [12 МОВ 2.4.1-2] Обґрунтовує, враховуючи різні погляди, ідеї та переконання, власну позицію щодо широкого кола особистісно та суспільно актуальних проблем, зокрема порушених у художньому тексті, медіатексті [12 МОВ 1.6.1-1 П]	1.Виокремлення найважливішого (читаємо (слухаємо, дивимося) тричі). Підтвердження інформації не менш ніж у трьох різних джерелах (Правило «трьох джерел»), пошук прикладів. Сприймання тексту у двох ролях читача (типовий читач, критичний читач). Читання/слухання за принципом «речення за реченням» (що сказано в цьому реченні?).	Виокремлення ключових слів. Пошук, читання й аналіз різних джерел інформації. Порівняння змісту трьох джерел на одну тему (таблиця відповідностей, кластер) Робота в ролях: «Я – типовий читач» / «Я – критичний читач») Застосування подвійного прочитання з запитаннями: «Яку інформацію дає це речення?»
Виявляє відмінності в інтерпретації фактів, явищ, подій, враховуючи причини розбіжностей з огляду на суб’єктивні фактори, підтекст, історико-культурний або інший контекст [12 МОВ 1.4.3]. Оцінює відповідність невербальних засобів спілкування вербально вираженому змісту повідомлення для протистояння маніпулятивним впливам [12 МОВ 1.1.3] Досліджує роль вербальних та невербальних засобів у розпізнаванні емоційних реакцій співрозмовника та емоційній саморегуляції в різних ситуаціях спілкування [12 МОВ 1.7.1-1 П]	2. Аналіз та оцінювання різних позицій, формування звички до рефлексії, самоаналізу. Оцінювання емоцій під час читання/слухання тексту. Пошук аргументів. Перевірка за схемою «аргумент – доказ».	Виокремлення позиції автора (авторів). Обговорення відмінностей в інтерпретації різних позицій. Визначення ставлення до кожної позиції з поясненням: «Чому я згоден/не згоден?» Виокремлення головної та другорядної інформації. Оформлення своїх міркувань за схемою «аргумент – доказ».

Виокремлює та послідовно розрізняє в почутому повідомленні (зокрема тексті, медіатексті) за тематикою обраного профілю або художньому тексті факти і судження, зокрема відмінності в інтерпретації різними суб'єктами тих самих явищ, поява яких зумовлена суб'єктивними факторами, історико-культурним або іншим контекстом [12 МОВ 1.4.3-1] Використовує, зокрема адаптує, подану в тексті або кількох текстах інформацію в умовах іншого контексту [12 МОВ 2.2.4-1 П]	3. Робота з позатекстовою інформацією (біографія автора, історичні, суспільно-політичні умови, дата й місце публікації, мета, можливий замовник публікації тощо).	Збір фактів: біографія автора, дата/місце публікації, можливий замовник. Створення «інформаційного паспорта тексту» Пояснення, як певний контекст вплинув на зміст тексту
Інтегрує інформацію з кількох прочитаних текстів (зокрема медіатекстів) за тематикою обраного профілю або художніх текстів, гіпертекстів у цифровому середовищі для формулювання обґрунтованих висновків та аргументованих рішень для розв'язання різних життєво важливих проблем [12 МОВ 2.2.4-1] Використовує, зокрема адаптує, подану в тексті або кількох текстах інформацію в умовах іншого контексту [12 МОВ 2.2.4-1 П]	4.Вибір власного трактування. Зіставлення з іншими поглядами.	Виписування різних трактувань (авторське, критичне, моє). Визначення сильних/слабких сторін кожного трактування. Створення діалогу між умовними опонентами (інсценування)
	5. Добір аргументів на підтримку обраної позиції.	
	6. Прийняття рішення на основі доказів.	
II. Інструменти для розвитку критичного оцінювання тексту		
Розпізнає невідповідність між вербально та невербально вираженим змістом повідомлення (зокрема тексту, медіатексту) за тематикою обраного профілю або художнього тексту для виявлення прихованих (маніпулятивних та	1. Метод «Лупа»: усе почуте, прочитане чи побачене варто пильно розглядати, тобто піддавати сумніву. Уміння читати більше, ніж сказано в заголовку. Перевірка всіх покликань.	Фрагментування тексту з метою виокремлення сумнівних місць. Пошук прихованих намірів мовця. Опрацювання наявних покликань. Обговорення: «Чому заголовок може не відповідати змісту?»

інших) намірів мовця, на основі цього приймає рішення щодо подальшої комунікації [12 МОВ 1.1.3-1] Визначає зв'язок між елементами змісту, структури та мовним оформленням текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) різних стилів, родів, жанрів, напрямів, течій, епох, національних культур за самостійно визначеними критеріями, аргументує обрані критерії [12 МОВ 2.2.3-1 П]		
Пояснює вплив прочитаного тексту (зокрема медіатексту) за тематикою обраного профілю або художнього тексту на власний емоційно-чуттєвий досвід, визначає потенційний вплив прочитаного тексту (зокрема медіатексту) за тематикою обраного профілю або художнього тексту на емоційно-чуттєвий досвід різних читацьких аудиторій [12 МОВ 2.3.1-1] Виявляє та коментує підтекст, авторську позицію, виражені в тексті (зокрема художньому тексті, медіатексті), зважаючи на національний і загальнолюдський контекст [12 МОВ 2.2.2-1 П]	2. Метод «Дзеркало»: будь-яку інформацію ми сприймаємо через власний досвід, який не завжди є істинним.	Обговорення тексту у різних ролях. Написання відгуку на прочитаний текст з покликанням на власний досвід.
Застосовує різні комунікативні стратегії для досягнення комунікативної мети в змінних умовах спілкування [12 МОВ 4.2.2-1] Аргументує застосування обраної комунікативної стратегії та її зміну відповідно до ситуації спілкування [12 МОВ 4.2.2-1 П]	3. Метод «Ваги»: оцінювання почуттів, прочитаної чи побаченої інформації з боку опонента.	Визначення аргументів «за» і «проти» в тексті. Укладання поради для опонента (Якби я був опонентом, то звернув увагу на ...)

Розпізнає прояви небезпечних (зокрема маніпулятивних) впливів у цифровому середовищі та використовує різні стратегії протидії таким впливам [12 МОВ 3.2.3-1] Пояснює іншим особам ознаки небезпечного (зокрема маніпулятивного) впливу в цифровому середовищі, способи протидії такому впливу та правила дотримання безпечної поведінки в цифровому середовищі [12 МОВ 3.2.3-1 П]	4. Визначення нейтрального, експресивного та маніпулятивного забарвлення тексту з цифрового середовища через аналіз використаної автором лексики. Доречна та недоречна роль емоційності в тексті.	Укладання словника зі словами різного забарвлення (нейтральна / оцінна / маніпулятивна лексика). Виділення в тексті емоційно забарвлених слів, заміна їх на нейтральні.
Визначає ступінь достовірності, новизни, повноти, несуперечливості, соціокультурної неупередженості інформації, отриманої з різних текстів (зокрема медіатекстів) за тематикою обраного профілю або художніх текстів, множинних та/або неструктурованих текстів, наводячи аргументи щодо своєї позиції [12 МОВ 2.4.1-1] Визначає та аналізує мовні засоби індивідуального стилю автора [12 МОВ 4.1.1-2 П]	5. Аналіз дрібниць, пов'язаних з текстом або не помітних у тексті: 1) інформація, яку автор письмового / усного тексту умисне або ненавмисне пропустив; 2) дата публікації (оприлюднення) тексту; 3) використання зайвої інформації, переважання числами, власними назвами покликаннями, коментарями інших експертів тощо; 4) публікація на сайтах-смітниках; 5) відхилення від жанру або стилю; 6) надмірна експресивність, емоційність.	Пошук у тексті (і поза ним) прихованої або умисне замовчуваної інформації. Перевірка усіх наявних дрібниць (дата публікації, числові дані тощо). Удосконалення тексту через вилучення зайвої інформації та нейтралізацію емоцій. Участь в обговоренні / дискусії «Чи емоційність завжди доречна? Де вона викликає довіру, а де — маніпулює?»

III. Способи виявлення псевдонаукових теорій, усталених міфів та поширених упереджень

Визначає ступінь достовірності, новизни, повноти, несуперечливості, неупередженості почутої інформації за тематикою обраного профілю, отриманої з різних джерел (зокрема художніх текстів, медіатекстів), наводить аргументи щодо своєї позиції [12 МОВ 1.5.1-1] Обґрунтовує доречність та ефективність певної форми усного повідомлення відповідно до контексту комунікативної взаємодії, пропонуючи способи і прийоми її покращення [12 МОВ 1.5.1-1 П]	1. Поняття про упередження, інформаційні бульбашки та лженаукові теорії.	Порівняння значення / трактувань термінів «упередження» та «стереотипи». Визначення імовірного впливу наших інформаційних бульбашок на прийняття рішень. Обговорення: «Чому люди вірять у теорії змови?» Вибір тексту з відкритого джерела (новина, допис, стаття) для критичного оцінювання. Створення poradnika «Як викрити лженауковця?»
Обґрунтовує критерії добору текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) для читання [12 МОВ 2.5.1-2]. Самостійно, зокрема на основі власного і чужого читацького досвіду, здійснює добір текстів (зокрема художніх текстів, медіатекстів) з різних джерел для задоволення власних пізнавальних та естетичних потреб, розв'язання суспільних проблем, успішної самореалізації [12 МОВ 2.5.1-1 П].	2. Пошук та вибір тексту для критичного оцінювання (ставлення до комунізму, ГМО, гомеопатії, сенсаційні повідомлення в новинах тощо).	
Розрізняє факти і судження, виявляє суперечності на підставі результатів аналізу інформації з кількох текстів (зокрема медіатекстів) за тематикою обраного профілю або художнього тексту чи множинного тексту [12 МОВ 2.2.2-1]. Аргументує застосування обраної комунікативної стратегії та її зміну відповідно до ситуації спілкування [12 МОВ 4.2.2-1 П]	3. Критичне читання / слухання (стаття, уривок з книги, подкаст, виступ, новини, блог тощо).	Читання тексту з виокремленням ключової тези автора. Порівняння початкового ставлення з тим, яке сформувалося після критичного читання. Створення профілю автора (освіта, діяльність, репутація) Написання короткого відгуку: «Чи можна довіряти автору?»

Окреслює власну позицію щодо почутого повідомлення (зокрема тексту, медіатексту) за тематикою обраного профілю або художнього тексту, враховуючи її схожість чи відмінність із позиціями інших, а також переваги власної позиції [12 МОВ 1.5.2-1] Обґрунтовує сильні та слабкі сторони позицій учасників усної комунікації з увагою до особливостей змісту і форми повідомлення, пропонує доцільні способи покращення комунікативної взаємодії [12 МОВ 1.5.2-1 П]	4. Виокремлення слабких тез, аргументів та доказів.	Позначення слабких місць у тексті (через кольорове кодування або коментарі). Переписування абзацу з заміною слабких аргументів на переконливіші.
Розпізнає прояви небезпечних (зокрема маніпулятивних) впливів у цифровому середовищі та використовує різні стратегії протидії таким впливам [12 МОВ 3.2.3-1] Пояснює іншим особам ознаки небезпечного (зокрема маніпулятивного) впливу в цифровому середовищі, способи протидії такому впливу та правила дотримання безпечної поведінки в цифровому середовищі [12 МОВ 3.2.3-1 П]	5. Урахування авторського досвіду в певній сфері. Визначення справжніх та «дутих» експертів, пошук замовників (зацікавлених) у поширенні певної інформації.	
Виокремлює відповідно до змінюваних цілей інформацію з одного чи кількох джерел (зокрема текстів, медіатекстів) за тематикою обраного профілю або художніх текстів, а також неструктурованого мовлення для ефективної комунікації [12 МОВ 1.3.1-1] Самостійно визначає критерії оцінювання прочитаного тексту (зокрема художнього	6. Перевірка джерел, якими користується автор.	Пошук оригіналу джерела, порівняння з інтерпретацією інформації автором. Складання рейтингу надійності джерел, використаних автором.

тексту, медіатексту) і можливості використання інформації з одного чи кількох джерел для досягнення особистісно і суспільно значущих цілей [12 МОВ 2.4.1-1 П]		
<i>IV. Оформлення та презентація власного бачення аналізованої проблеми</i>		
Окреслює та підтверджує аргументами свою позицію щодо прочитаного тексту чи кількох текстів (зокрема медіатекстів) за тематикою обраного профілю або художніх текстів (медіатекстів), множинних та/або неструктурованих текстів [12 МОВ 2.4.1-2] Аргументує застосування обраної комунікативної стратегії та її зміну відповідно до ситуації спілкування [12 МОВ 4.2.2-1 П]	1. Структурування аналізу тексту (-ів): а) хто автор, які аргументи та докази наводить, який проміжний висновок можна зробити; б) наведення власних аргументів та доказів; в) загальні висновки.	Опрацювання тексту за наданою схемою аналізу. Оцінювання сильних та слабких аргументів та доказів у тексті. Написання власних аргументів та прикладів; порівняння їх з авторськими
Задовольняє потребу в індивідуальній і колективній мовленнєвій творчості, послуговуючись здобутими знаннями з мови [12 МОВ 4.2.1-1] Представляє створені тексти (зокрема художні тексти, медіатексти) в різний спосіб, за потреби аргументуючи власну позицію та виявляючи творчу індивідуальність [12 МОВ 3.1.1-2 П]	2. Вибір цитат, мовне оформлення презентації, підготовка презентаційних матеріалів в усній та письмовій формі.	Добір цитат під заголовки слайдів або блоків виступу. Презентація власних ідей, поглядів зрозуміло, грамотно, з використанням доцільних засобів увиразнення мовлення.
Спостерігає за власним і чужим мовленням для мовленнєвого самовдосконалення [12 МОВ 4.1.2-1] Обґрунтовує вибір засобів увиразнення мовлення (зокрема засобів художньої	3. Перевірка створеного тексту за маркерами: - ЯК написано і ЩО написано; - наявність обрамлення; - самовпевненість автора; - підтвердження візуалізацією;	Перевірка тексту на наявність маркерів: обрамлення, переконливість, план, метафори тощо. Обговорення: Що означає «передній» і «задній» план у тексті?

виразності) з урахуванням комунікативної доцільності, стильових і соціокультурних норм [12 МОВ 3.1.2-1 П]	- поділ інформації на два плани – передній та задній; - метафоричність мовлення; - переконливість доказів; - послідовність викладу за схемою (вступ-аргументи-докази-висновок).	Перевірка власного або чужого тексту за створеним переліком. Написання і захист підсумкового проєкту.
---	--	--

Прикінцева частина

1. Методичні підходи до реалізації програми.

Реалізація програми курсу «Критичний аналіз тексту» ґрунтується на діяльнісному, критичному та міждисциплінарному підходах, що передбачає розвиток аналітичного мислення та стійкості до маніпулятивного впливу. Курс формує вміння учнівства усвідомлено читати з перевіркою фактів, авторських позицій, лексичних маркерів і прихованих підтекстів.

Опанування інструментами критичного аналізу дасть змогу спрямувати учнівську увагу на спостереження, оцінювання та саморефлексію, що передбачає:

- багаторазове уважне читання з аналізом змістових і мовних деталей;
- формулювання власних аналітичних запитань;
- виокремлення емоційних, маніпулятивних і логічних компонентів;
- визначення джерел впливу на думку автора або читача.

Особливе значення під час викладання курсу має робота з текстами різних типів: новинними, блогерськими, публіцистичними, візуальними, художніми тощо. Це дасть змогу учням застосовувати навички критичного читання у широкому контексті реального інформаційного простору.

Критичне аналіз прочитаного/почутого тексту трактуємо не лише як вивчення змістових та логічних помилок, а як створення умов для учнівства сформулювати власну позицію, вмотивовано її висловити, скоригувати під впливом

аргументів. У такий спосіб курс поєднує когнітивну й етичну складові освіти, сприяючи становленню свідомого громадянина інформаційної доби.

2. Особливості курсу, методи й технології навчання.

Курс «Критичний аналіз тексту» є міжгалузевим за змістом і практичним за спрямуванням. Він орієнтований на формування в учнівства вмінь аналізувати інформаційні матеріали, виявляти упередження, приховані підтексти, розпізнавати маніпуляції, формулювати власну аргументовану позицію, дотримуючись етичних принципів спілкування.

Особливістю курсу є перевага практичної складової над теоретичною, а також робота з текстами різного походження й жанру – медійних, публіцистичних, цифрових, візуальних тощо. Курс базується на практико-орієнтованому, проблемному, діалогічному підходах, що сприяють активному включенню учнів у аналіз, інтерпретацію та оцінювання текстів.

Основні методи:

- метод «Лупа» – глибоке текстове спостереження, пошук невидимого або замовчаного;
- метод «Дзеркало» – робота з власною упередженістю, виявлення проєкцій досвіду на текст;
- метод «Ваги» – позиційне мислення, розгляд теми з різних боків;
- метод вразливого читача – розгляд тексту як спроби впливу на читача;
- метод двох планів – розмежування головного (передній план) і другорядного (задній план);
- читання з маркерами – аналіз стилістики, підтекстів, логіки;

Технології, які можна застосовувати:

- створення дослідницьких робіт про медіафейки, інформаційні бульбашки тощо;
- кейс-аналіз (розбір реальних прикладів медіа-маніпуляцій);
- дебати / рольові ігри (імітація публічної дискусії між різними позиціями);
- формати коротких медіапроектів (аналітичні блоги, сторіз, інфографіка);
- перехресне рецензування (оцінювання текстів одне одного за визначеними критеріями).

3. Система оцінювання результатів навчання учнів / учениць передбачає дотримання принципів компетентнісного, діяльнісного та формульального підходів, із акцентом на розвиток аналітичного, рефлексивного та комунікативного мислення учнів.

Основні види оцінювання результатів навчання здобувачів освіти є формульальне, поточне, підсумкове (семестрове, річне) оцінювання:

Тип оцінювання	Особливості застосування
Формульальне	зворотний зв'язок у процесі: коментарі до робіт, обговорення помилок, само- й взаємооцінювання
Поточне	оцінювання щотижневої/тематичної активності та продуктивності
Підсумкове (семестрове, річне)	проектна або аналітична робота, презентація, порівняльний аналіз

Орієнтовні критерії оцінювання :

1. Розуміння структури й змісту тексту:

- виокремлення основної тези, аргументів, підтекстів;
- здатність ідентифікувати логічні зв'язки, авторську позицію, тип тексту.

2. Застосування інструментів критичного читання:

- перевірка джерел;
- визначення упереджень, мовних і емоційних маніпуляцій;
- виявлення відсутньої/зайвої інформації.

3. Формулювання власної позиції:

- аргументованість суджень;
- логічна послідовність викладу;
- здатність бачити альтернативні погляди.

4. Виокремлення комунікативної складової:

- участь у дебатах, дискусіях, роботі в парі/групі;
- здатність презентувати результати аналізу письмово або усно.

Програма охоплює результати навчання з усіх чотирьох груп, передбачених Державним стандартом: «Сприймання усного і писемного мовлення», «Читання з розумінням», «Створення власних висловлень» та «Взаємодія в мовному середовищі». Запропоновані завдання на критичне опрацювання текстів сприяють розвитку як читацької й мовленнєвої компетентностей, так і ціннісних орієнтацій учнів. Види навчальної діяльності структуровано відповідно до рівнів таксономії освітніх цілей у когнітивній сфері, проте цей перелік є невичерпним і може змінюватися відповідно до конкретного освітнього контексту.

Рекомендована література:

1. Акерлоф Дж., Шиллер Р. Фішинг. Хто і як маніпулює вашим вибором. – Київ : Наш Формат, 2017. – 278 с.
2. Браун П., Макденіел М., Редігер Г. Засіло в голові. Наука успішного навчання. – Київ : Наш Формат, 2019. – 240 с.
3. Вайнберг С. Пояснюючи світ. Історія сучасної науки. – Харків : КСД, 2019. – 352 с.
4. Галеф Дж. Мислення розвідника. Як припинити обманювати себе й побачити найкраще рішення. – Київ : Наш Формат, 2023. – 264 с.
5. Дастон Л. Коротка історія правил. Чому ми робимо так, а не інакше. – Київ : Лабораторія, 2024. – 368 с.
6. Двек К. Змініть спосіб мислення і розкрийте свій потенціал. – Київ : Наш Формат, 2024. – 304 с.
7. Елленберг Дж. Як ніколи не помилятися. Сила математичного мислення. – Київ : Наш Формат, 2024. – 408 с.
8. Зінссер В. Як писати добре. Класичний посібник зі створення нехудожніх текстів. – Київ : Наш Формат, 2022. – 288 с.
9. Канеман Д. Мислення швидко й повільно. – Київ : Наш Формат, 2017. – 480 с.
10. Канеман Д., Сібоні О., Санстейн К. Шум. Хибність людських суджень. – Київ : Наш Формат, 2022. – 362 с.
11. Кафтан М. Історія брехні. Як ми обманюємося. – Київ : Портал, 2020. – 208 с.
12. Коннолі Ш. Книжка про жахливо дивовижні технології: 27 дослідів для маленьких науковців. – Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. – 240 с.

- 13.Крістіан Б., Гріффітс Т. Життя за алгоритмами. Як робити раціональний вибір. – Київ : Наш Формат, 2020. – 376 с.
- 14.Левітт С., Дабнер С. Думай як фрік. – Київ : Наш Формат, 2016. – 216 с.
- 15.Макнамі Р. Зафейсбучені: як соціальна мережа штовхає світ до катастрофи. – Київ : Книголав, 2021. – 376 с.
- 16.Мороз О. Як не стати овочем? Інструкція з виживання в інфопросторі. – Харків : Vivat, 2021. – 256 с.
- 17.Морріс Т. Майстер емоцій. Як подолати внутрішній негатив і навчитися керувати своїми почуттями. – Харків : Моноліт Бізз, 2024. – 272 с.
- 18.Петрочеллі Дж. Що за маячня? Ефективна протидія фейкам, конспірології та обману. – Київ : Наш Формат, 2025. – 240 с.
- 19.Ріел Дж. Техніка ухвалення рішень. Як лідери роблять вибір. – Київ : Наш Формат, 2019. – 248 с.
- 20.Рослінг Г., Рослінг О., Рослінг-Рьоннлунд А. Фактологія. 10 хибних уявлень про світ, і чому все набагато краще, ніж ми думаємо. – Київ : Наш Формат, 2020. – 320 с.
- 21.Рундель О. Наукове мислення. Аргументовані способи не приймати все на віру. – Київ : Віхола, 2023. – 176 с.
- 22.Сем'янків А. Медицина доказова і не дуже. – Київ : Віхола, 2021. – 272 с.
- 23.Сібоні О. Досить уже помилок. Як наші упередження впливають на наші рішення. – Київ : Лабораторія, 2021. – 240 с.
- 24.Фрейре П. Формування критичної свідомості. – Київ : Видавництво Жупанського, 2003. – 176 с.
- 25.Фрідман Р. Розгадка геніальності. Як працює інженерія ідей. – Київ : Лабораторія, 2021. – 256 с.
- 26.Хейбер Дж. Критичне мислення. – Київ : ArtHuss, 2023. – 236 с.
- 27.Яковлєв М. Теорії змов. Як (не) стати конспірологом. – Київ : Віхола, 2023. – 352 с.